

Kommuner og fylkeskommuner
Grunnskoler og videregående skoler

Deres ref

Vår ref
201103688

Dato
02.08.11

Håndtering av tragedien på Utøya og i Oslo den 22. juli 2011 ved skolestart

Vi skal gjenreise tryggheten for barn og unge.

Norge er rammet av en ufattelig katastrofe; den største siden 2. verdenskrig. Angrepene på Utøya og i Oslo vil prege framtida. Alle barn og unge vil være berørt. Mange opplever frykt og at tryggheten i tilværelsen er truet. Vi som har ansvaret for barn og unge, starter nå et svært viktig arbeid for å gjenreise deres opplevelse av trygghet. Det arbeidet vil kunne ta lang tid. Første skoledag høsten 2011 vil være viktig for veien videre.

Jeg vet at mange kommuner og skoler er i full gang med å forberede møtet med elevene. Dette brevet er ment som et innspill og en hjelp til skolene i planleggingen av den første tiden. Det er viktig at alle skoler markerer og følger opp det som har skjedd når skolen starter i august. De skolene som har elever som er direkte berørt, må finne sin form i samråd med foreldre, foresatte og eventuelt i samarbeid med kommunen.

En viktig del av den innsatsen vi kan gjøre for å trygge barn og unge, er å styrke vårt felles verdigrunnlag. Alle barn og unge skal inkluderes i fellesskapet. Det er viktigere enn noen gang å arbeide for toleranse og aksept for ulikhet i skolen. Alle barn og unge, uavhengig av bakgrunn, skal føle seg velkommen på skolen og i Norge. Skolenes verdigrunnlag er nedfelt i formålsparagrafen (opplæringslova § 1-1) og er enstemmig vedtatt av Stortinget. Ordlyden i formålsparagrafen er et godt utgangspunkt for verdiformidling i forbindelse med skolestart og det videre arbeidet. I formålsparagrafen står det blant annet:

"Opplæringa skal byggje på grunnleggiande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane."

Vi opplever og bearbeider sorg, frykt og inntrykk fra slike tragedier på svært forskjellige måter. Gjennom media har barn og unge fanget opp historier og fakta, og gjennom samtaler med familie og venner er de på ulikt vis informert om det som har skjedd. Det er derfor viktig at skolene er godt forberedt. Lærerne har god erfaring i å snakke med elevene om vanskelige tema, og jeg har full tillit til at dette blir gjort på en god måte.

Forslag til hva skolen kan gjøre for å følge opp

I planleggingen av markeringer og eventuell annen oppfølging er kommunens kriseteam, foreldrerepresentanter og representanter fra elevene naturlige samarbeidspartnere. Det anbefales at helsepersonell er til stede under minnesamlinger. Skolene bør også benytte sine krisehåndteringsplaner i dette arbeidet.

Oversikt over berørte elever

- Skolene bør i god tid før skolestart skaffe oversikt om noen av deres elever eller foreldre er drept, og om mulig om noen av elevene var til stede på Utøya eller er sterkt berørt.
- Ta kontakt med elever som er berørte og forbered deres skolestart særskilt sammen med eleven og deres familier.

Markering/minnesamling for alle som er rammet

- Mange skoler flagger første skoledag. Vi oppfordrer til å gjøre dette også i år. Dersom skolen har elever som er drept, kan det være naturlig at det flagges på halv stang.
- Hvordan minnemarkeringer gjennomføres er opp til den enkelte skole. Form og omfang på slike markeringer vil selvsagt være avhengig av om det finnes direkte berørte barn og unge på skolen og andre lokale forhold. Det kan være praktiske forhold og tradisjoner ved skolen, samt tidligere erfaringer med liknende hendelser som gir det beste grunnlaget for en godt gjennomført minnestund. Minnestunden må uansett være for alle og dermed livssynsnøytral.
- For de yngste skolebarna kan det være vanskelig å skjønne hva som foregår, og et alternativt opplegg for de minste bør kunne vurderes (f.eks. tenning av lys i klasserommene med noen ord fra læreren). Det er også viktig å være oppmerksom på at barna kan ha svært ulik kjennskap til det som har skjedd.
- Rektor eller annen leder ved skolen bør lede minnestunden
- Budskapet til barna bør være enkelt, forståelig for alle og ærlig. Bruk direkte og enkelt språk, unngå metaforer. Den kan inneholde informasjon om katastrofen, hva skjedde, hvem ble rammet og tanker vi gjør oss som medmennesker. Blomster, lys eller musikk kan være en fin ramme rundt en slik markering.

I forbindelse med tragedien har Kunnskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Barneombudet åpnet en kondolanseprotokoll for barn og unge, der skolen kan sende inn hilsener. Det kan være for eksempel tegninger, dikt, et bilde eller bare noen tanker. Et utvalg av det som sendes til e-postadressen ungkondolanse@kd.dep.no vil bli publisert på nettsiden www.ungkondolanse.no. Det kan sendes inn hilsener fram til 1. oktober i år.

Struktur bidrar til trygghet

- Skolen må i tiden etter skolestart balansere mellom to viktige behov; Behov for å forholde seg til angrepet og behov for å komme i gang med skolehverdagen. Barn og unge ønsker trygge rammer rundt oppvekst og skolegang, og mange vil synes at en strukturert skolehverdag kan være til hjelp i en vanskelig tid.

Samtaler med klassen og evt. enkeltelever om det som har skjedd

- Snakk med elevene om det de har sett, hørt eller lest både i media og blant familie og venner. Korrigjer eventuelle misforståelser og forvirring.
- Spør de eldre barna og tenåringene om hva de har lest eller hørt, slik at du får et bedre inntrykk av deres tanker, frykt, bekymringer og synspunkter.
- Bruk nyhetssendinger eller nyheter (gjerne utformet for barn), avisartikler eller internettsider som grunnlag for en samtale. Vær tilstede for samtaler om deres følelser, tanker og engstelse.

Følg med om noen har behov for ytterligere oppfølging

- Oppfølging kan skje gjennom kommunenes kriseteam, skolehelsetjenesten, rådgivere ved skolen, PPT og barne- og ungdomspsykiatrien eller familievernkontor.

Pass på hva dere som voksne snakker om

- Vær forsiktig med hva du og andre voksne sier om tragedien eller mediedekningen når barna er til stede. Barn kan misforstå det de hører.

Ta opp temaet i opplæringen og aktuelle fag

- Angrepene kan være en ramme for å diskutere ulike tema i undervisning og læring i aktuelle fag.
- I Generell del av læreplanverket for Kunnskapsløftet står det blant annet at opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. I Prinsipper for opplæringen står det videre at skolen skal bidra til at elevene får et tydelig verdigrunnlag og en bred kulturforståelse som er grunnleggende for et inkluderende sosialt fellesskap og et læringsfellesskap der mangfoldet blir satt høyt og respektert.

Informasjon til elever med minoritetsbakgrunn og deres foreldre

Foreldre med flerkulturell bakgrunn føler seg sterkt berørt av det som skjedde og kan ha særskilt behov for samtaler om tragedien og hvordan de skal diskutere med sine barn. Det er viktig å være oppmerksom på at barn med minoritetsbakgrunn kan ha opplevd negative reaksjoner etter angrepene, eller de kan være engstelige for å oppleve dette.

Mange foreldre med minoritetsbakgrunn kan ha vanskeligheter med å forstå norsk. Dermed går de glipp av informasjonen som gis til andre foreldre. Skoler med mange minoritets elever må tilpasse informasjonen til et språk som blir forstått, og brev eller informasjon til foreldre må oversettes til flere språk. Foreldre kan trenge veiledning i hvordan de kan diskutere angrepet med barna. Skolene oppfordres til å bruke tolk ved behov.

Spesielt til fylkeskommunene

I videregående skole kan det være elever som opprinnelig har søkt seg til en skole som ikke ligger nær hjemstedet. For noen kan angrepene på Utøya og i Oslo gjøre at de nå ønsker seg en skoleplass nærmere hjemmet. Jeg vil derfor særskilt oppfordre fylkeskommunene i høst om å utvise fleksibilitet hvis det kommer slike henvendelser om å endre på valg av skole.

Skolevalg høsten 2011

Skolevalgene vil bli gjennomført. Imidlertid har partienes ungdomsorganisasjoner samlet besluttet å avstå fra å holde skoledebatter i forkant av skolevalget. I stedet for skoledebatter ønsker de at partiene stiller med valgtorg uten appeller dette året. Slik vil elevene få mulighet til å gjøre seg kjent med de ulike partienes politikk.

For øvrig viser jeg til at Utdanningsdirektoratet vil følge opp gjennomføringen av skolevalget på vanlig måte.

Hvordan snakke med barn om katastrofen

Jeg vil også vise til at Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har utarbeidet fem råd om hvordan man snakker med barn om katastrofen. Selv om det ved skolestart er noe tid siden angrepene skjedde, kan rådene likevel være en fin rettesnor for samtaler med både de yngre og de eldre elevene.

- Forsøk å være rolig. Bruk god tid på å snakke med barn og unge om det som har skjedd, og forklar at det er greit å stille spørsmål og fortelle om det de er opptatt av.
- Ærlig og forståelig informasjon er viktig. Sjekk at de har forstått, ved å spørre dem om deres mening og tanker.
- Forsikre om at de er trygge, og tilbring mye tid sammen (utendørs aktiviteter, lesestunder eller lignende). Vis omsorg og kjærighet.
- Fortell om positive ting om hjelpearbeidet og alt som gjøres for å hjelpe rammede.
- Samtaler mellom voksne kan i unødvendig grad skremme barn, vær oppmerksom på hva barn overhører. Begrens tilgang til mediadekningen både på internett, TV, radio og aviser (særlig TV-bilder kan forverre barns stressopplevelser).

Det finnes mange nettsteder som har informasjon om krisehåndtering blant barn og unge. Blant annet på Kunnskapsdepartementets nettsider, Utdanningsdirektoratets nettsider og www.helsenorge.no. Informasjonen dere finner på disse nettsidene er også nyttig for foreldre og foresatte. Derfor vil jeg oppfordre skolene til å videreformidle rådene og annen relevant informasjon til dem. Det er i hjemmene den tettste bearbeidingen må foregå.

Jeg har også sendt brev til alle landets barnehager og SFO om dette den 27. juli 2011. Informasjon fra dette brevet kan også benyttes i barnehagenes arbeid med å bearbeide barns inntrykk og opplevelser fra denne katastrofen.

Jeg har stor respekt og tillit til det arbeidet som gjøres og skal gjøres fremover for å bearbeide barn og unges inntrykk og opplevelser fra denne katastrofen. Jeg vil understreke at det er viktig at dere som arbeider i skolen også tar godt vare på hverandre og støtter dem som trenger det. Lærere eller andre ansatte ved skolen kan være berørt og disse må også ivaretas. Lykke til med dette viktige arbeidet fremover!

Med hilsen

Kristin Halvorsen

Kopi:
Fylkesmennene
Utdanningsdirektoratet